

Nazovimo to mržnjom: Podizanje svijesti o zločinima iz mržnje protiv LGBT osoba

Ova publikacija nastala je u sklopu projekta “Nazovimo to mržnjom: Podizanje svijesti o zločinima iz mržnje protiv LGBT osoba” koji je financiran sredstvima Europske unije u sklopu Programa Europske unije za prava, jednakost i građanstvo za razdoblje 2014.–2020. JUST-REC-DISC-AG-2016-04-764731), a sufinanciran sredstvima Grada Zagreba. U Hrvatskoj projekt implementira Zagreb Pride. Stajališta izražena u ovoj publikaciji isključiva su odgovornost Zagreb Pridea i ne odražavaju nužno stajalište Grada Zagreba niti Europske komisije

Hrvatska kratko

- Više od tri od pet ispitanih osoba u Hrvatskoj slaže se da bi LGBT osobe trebale biti slobodne živjeti svoje živote kako žele. Dvanaest posto (za gej muškarce i lezbijke) do 14% (za transrodne osobe) je suprotnog mišljenja.
- Manje od polovice ispitanih osoba ugodno bi se osjećalo da im je susjed_a lezbijka, gej muškarac, biseksualna ili transrodna osoba. Za potonje je najmanje vjerojatno da će biti prihvaćene (39%) u odnosu na, primjerice, lezbijke (49%). Pokazalo se da su muškarci nešto manje tolerantni od žena na prisutnost LGBT osoba u susjedstvu.
- Opisani kontekst zločina utječe na razinu empatije prema žrtvama: Ispitane osobe osjećaju više empatije prema lezbijkama koje su žrtve zločina nego prema gej muškarcima ili transrodnim osobama koje su žrtve zločina. Također je manje empatije kada su žrtve sudionice_e Povorke ponosa ili kad su napadnute u blizini bara dok su bile pod utjecajem alkohola, nego, primjerice, ako su napadnute tokom kupnje.
- Vjerojatnost da će ispitanе osobe intervenirati u ime žrtava zločina u slučaju fizičkog napada povećava se ako je žrtva osoba s invaliditetom. Sudionici_e izražavaju nižu spremnost reagiranja kada se radi o napadu na LGB osobu. Vjerojatnost intervencije najmanja je kada je žrtva pripadnik_ca romske populacije.
- Više od polovice ispitanih osoba smatra da neke LGBT osobe prilagođavaju svoje ponašanje ili izgled na javnim mjestima kako bi izbjegle viktimizaciju.
- Polovica ispitanih osoba slaže se da je nasilje protiv LGBT osoba ozbiljan problem u Hrvatskoj, a gotovo tri od pet slaže se da su posljedice zločina iz mržnje teže od posljedica zločina počinjenih iz drugog razloga.
- Više od tri od četiri ispitanih osoba slaže se da sve zločine treba strože kažnjavati, što znači da postoji podrška strožem kažnjavanju općenito, ali ne posebno za zločine iz mržnje.

1. Mišljenja o zločinu iz mržnje protiv LGBT osoba u Hrvatskoj

Katarzyna Malinowska i Doria Jukić

1.1 Uvod

1.1.1 Pravni i politički okvir za zločin iz mržnje protiv LGBT osoba

1.1.1.1 Zakonodavstvo o diskriminaciji, govoru mržnje i zločinu iz mržnje

Hrvatsko zakonodavstvo u vezi homofobnih i transfobnih zločina iz mržnje poboljšano je 2013. godine stupanjem na snagu novog **Kaznenog zakona** (Hrvatski sabor 2011.). Navedeni Zakon prepoznaje rodni identitet i spolnu orijentaciju kao osnove diskriminacije te propisuje da se kod počinjenja kaznenog djela iz mržnje, mržnja uzima kao otegotna okolnost (članak 87. stavak 21.). Uz to, Kazneni zakon prepoznaje dva kaznena djela važna za zaštitu od homofobnog i transfobnog nasilja - povredu ravnopravnosti (članak 125.) i javno poticanja na nasilje i mržnju (članak 325.). Poboljšanja su uvedena i u Protokol o postupanju u slučaju zločina iz mržnje (Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske 2011), propisujući da policijski_e službenici_e u slučaju zločina iz mržnje moraju postupati „žurno i bez odgode”.

1.1.1.2 Dugin Indeks

Prema Godišnjem pregledu stanja ljudskih prava lezbijki, gej, biseksualnih, trans i interpolnih osoba u Europi (ILGA Europe 2018.), Hrvatska drži 16. mjesto od ukupno 49 zemalja, s ukupnim rezultatom od 46,93%. Što se tiče kategorije 'Zločin iz mržnje i govor mržnje, Hrvatska ima 51,2%, što je svrstava na 7. mjesto u toj kategoriji. To je posljedica nepostojanja sveobuhvatne nacionalne politike koja bi adresirala mržnju na osnovi spolne orijentacije, rodnog identiteta i spolnih karakteristika. Uz to, kazneno zakonodavstvo ne prepoznaje spolne karakteristike kao osnovu zločina iz mržnje.

1.1.2 Razmjeri zločina iz mržnje protiv LGBT osoba

1.1.2.1 Istraživanja o viktimizaciji

U svom LGBT istraživanju, Agencija Europske unije za temeljna prava (FRA 2012.) prikupljala je podatke o iskustvima diskriminacije, nasilja motiviranog mržnjom i uznemiravanja među osobama koje se samoidentificiraju kao lezbijke, gej, biseksualne ili transrodne osobe. Ovo mrežno istraživanje, koje je provedeno u 27 država članica Europske unije u Hrvatskoj, prikupilo je podatke od 93 079 LGBT osoba starijih od 18 godina. Među ispitanim LGBT osobama iz Hrvatske:

- 60% se osjetilo diskriminirano ili uznemiravano po osnovi spolne orijentacije u posljednjih 12 mjeseci (prosjek EU LGBT = 47%);
- 95% misli da su napadi i uznemiravanja lezbijki, gej muškaraca, biseksualnih i transrodnih osoba u Hrvatskoj raširena pojava (prosjek EU LGBT = 38%);
- 69% kaže da se posljednji incident nasilja u prethodnih 12 mjeseci dogodio djelomično ili u potpunosti zato što su bile percipirane kao LGBT osobe (prosjek EU LGBT = 59%);
- 6% je posljednje doživljeno mržnjom motivirano uznemiravanje prijavilo policiji (prosjek EU LGBT = 4%);
- 89% izbjegava držanje za ruke u javnosti s istospolnim_om partnerom_icom (prosjek EU LGBT = 66%), a 62% izbjegava određena mjesta ili lokacije (prosjek EU LGBT = 50%) zbog straha od napada, prijetnje ili uznemiravanja.

Istraživanje provedeno u Hrvatskoj (Milković 2013: 32) među 690 ispitanih LGBTIQI osoba pokazuje da je 73,6% posto ispitanih osoba doživjelo neku vrstu nasilja na osnovi svoje spolne orijentacije, rodnog identiteta i/ili rodnog izražavanja. Samo 7,7 % ispitanih osoba prijavilo je zločine policiji. Umanjivanje ozbiljnosti događaja pokazalo se glavnim razlogom neprijavlivanja.

Ovo je istraživanje također otkrilo da je jedan od najčešćih razloga za neprijavlivanje zločina iz mržnje nedostatak obrazovanja i znanja o osnovnim ljudskim pravima i zakonskim odredbama. Naime, pokazalo se da je 19,7% ispitanika_ca slabo informirano o odredbama Zakona o suzbijanju diskriminacije, a 29,4% njih uopće nije upoznato s odredbama Kaznenog zakona koje se odnose na LGBT osobe. Sličan trend potvrdilo je i EU LGBT istraživanje (FRA 2012.) – u posljednjih pet godina 26% svih ispitanih osoba doživjelo je nasilno ponašanje, a razina doživljenog nasilja bila je viša kod transrodnih osoba (35%).

Gotovo 50% ispitanih LGBT osoba u Hrvatskoj nije prijavilo zločine zbog nepovjerenja u policiju, a gotovo 29% ispitanih osoba koje su doživjele nasilno ponašanje nije to prijavilo jer se plaše homofobnih ili transfobnih reakcija policijskih službenika i službenica.

1.1.2.2 Prijavljeni slučajevi

Podatke o zločinu iz mržnje prikupljaju Ministarstvo unutarnjih poslova, Državno odvjetništvo, Ministarstvo pravosuđa i Vladin Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina. Podatke o zločinu iz mržnje redovito objavljuje Vladin Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina. Između 2009. i 2017. godine policija je prijavila 66 zločina iz mržnje sa spolnom orijentacijom i rodnim identitetom kao motivima (ODIHR 2017.). Međutim, ove brojke ne odražavaju stvarni broj zločina iz mržnje vezanih uz LGBT osobe jer mnoge žrtve ne prijavljuju ove događaje, prijave zločin bez da su svjesne homo- ili transfobnog motiva ili odluče ne razotkriti motiv.

Odbor za ljudska prava UN-a je 2015. godine izrazio zabrinutost zbog izvještaja o nasilju nad LGBT osobama. (UNHCR 2017: 8) U svom posljednjem Izvještaju, Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova istaknula je zabrinjavajući pad učinkovitosti pravosudnog sustava što se tiče njegovog odgovora na mržnjom motivirane zločine nad LGBT osobama (Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova 2016: 159). Općinski sud u Splitu je 2015. godine oslobodio trojicu muškaraca kojima je suđeno za homofobni napad na šest žena 2012. godine. Žrtve su tvrdile da im je lokalna policija prijetila tijekom podnošenja prijave i da nisu učinkovito istražili zločin (Amnesty International 2016: 131). U veljači 2017. godine, sudionice_i LGBT partyja u Zagrebu napadnute_i su suzavcem. (Zagreb Pride 2018.).

1.2 Prethodna istraživanja o ovoj temi

Istraživanje o stavovima hrvatskog društva prema LGBT osobama (Kamenov, Jelić i Huić 2017.) otkriva da starije ispitanice osobe, muškarci, osobe nižeg stupnja obrazovanja i osobe konzervativnijeg političkog usmjerenja imaju manje kontakata s lezbijkama i gej muškarcima. Istraživanje koje je proveo Ipsos (2016.) pokazalo je da gotovo polovica ispitanih osoba (n = 969 građana_ki Hrvatske) vjeruje da bi LGBT osobama trebalo zabraniti javno istupanje.

Kako ispitanice osobe vjeruju da takvi javni istupi loše utječu na odgoj mladih ili ih uče nečemu što se smatra lošim obrascem ponašanja („kako biti gej“), takvi su rezultati donekle očekivani. Među

visokoobrazovanim ispitanim osobama i onima koji imaju više kontakata s LGBT osobama, postoji više osoba koje ne podržavaju takve tvrdnje. Međutim, najradikalnija mišljenja u tom istraživanju izražena su o javnom iskazivanju ljubavi jer je više od polovice ispitanih osoba (69%) smatralo da LGBT osobe ne bi trebale javno izražavati svoju ljubav.

1.3 Stavovi prema LGBT osobama

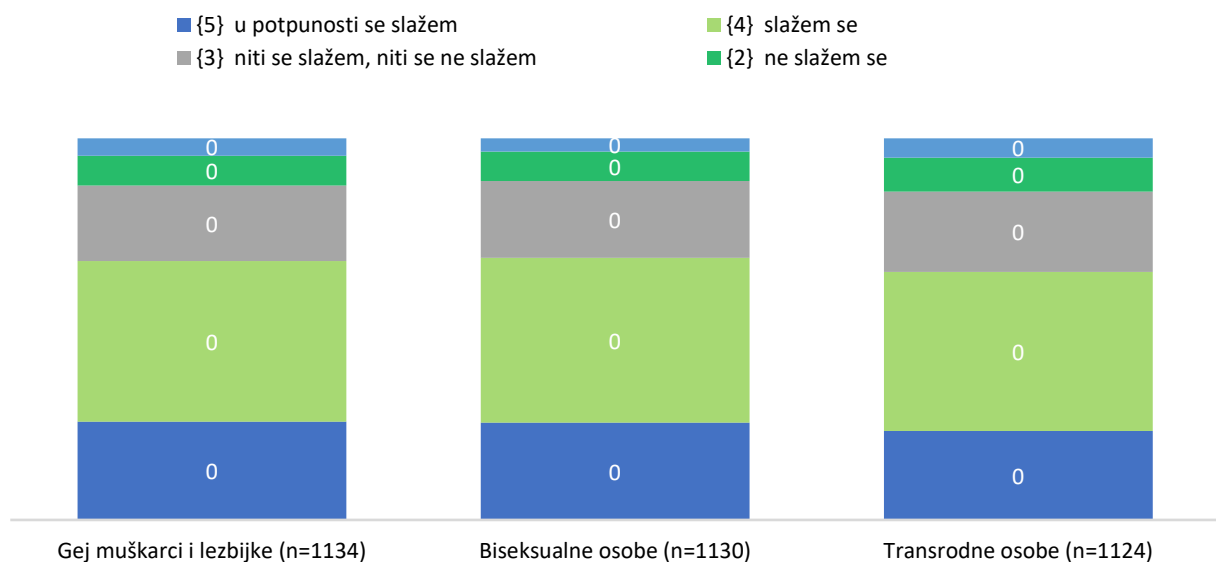
U sklopu projekta *Call It Hate* provedeno je istraživanje koje je ispitivalo stavove i mišljenja javnih osoba o LGBT osobama, kao i zločinima iz mržnje protiv njih. Istraživanje je provedeno na reprezentativnim uzorcima iz deset zemalja obuhvaćenih projektom. U nastavku su prikazani rezultati koji se odnose na stanovništvo Hrvatske. Pojediniosti o metodologiji mogu se pronaći u Dodatku.

1.3.1 LGBT osobe trebale bi biti slobodne živjeti svoje živote kako žele

Više od tri od pet ispitanih osoba slaže se da bi LGBT osobe trebale biti slobodne živjeti svoje živote kako žele. Dvanaest posto (za gej muškarce i lezbijke) do 14% (za transrodne osobe) su suprotnog mišljenja. Svaka peta ispitanica osoba se niti slaže niti ne slaže s tom tvrdnjom.

Ispitanim osobama je postavljeno pitanje trebaju li lezbijke, gej muškarci, biseksualne i transrodne osobe biti slobodne živjeti svoje živote kako žele. Pitanje je koristilo skalu s 5 točaka: u potpunosti se slažem (5), slažem se (4), niti se slažem, niti se ne slažem (3), ne slažem se (2) i u potpunosti se ne slažem (1). Rezultati su predstavljeni na Prikazu 1 u nastavku.

Prikaz 1. LGBT osobe trebale bi biti slobodne živjeti svoje živote kako žele

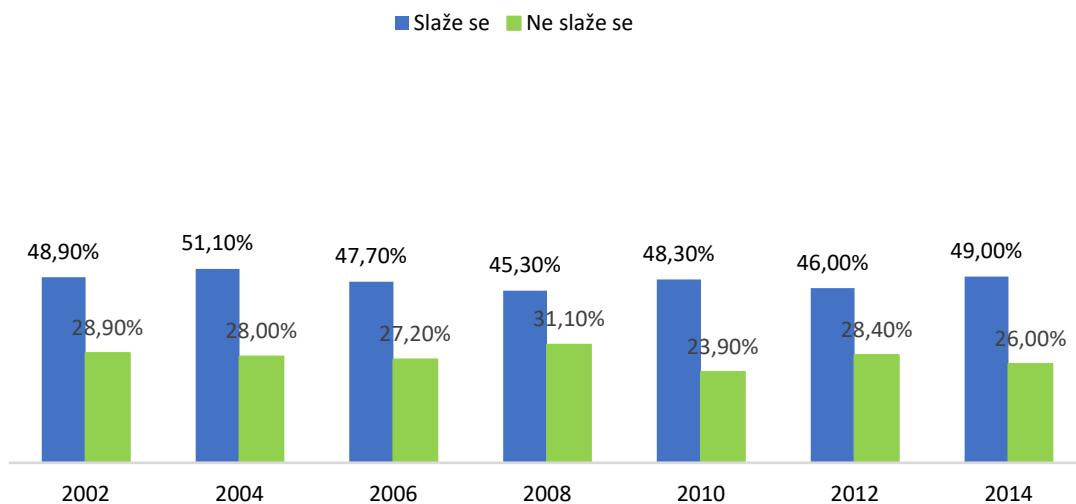

Izvor: *Call It Hate*.

Više od tri od pet ispitanih osoba slaže se ili se u potpunosti slaže da bi gej muškarci i lezbijke (68%), biseksualne osobe (68%) i transrodne osobe (65%) trebale biti slobodne živjeti svoje živote kako žele. Od 12 do 14 posto ispitanih osoba ne slaže se s tom tvrdnjom.

Isto se pitanje (premda samo o gej muškarcima i lezbijkama), svake dvije godine između 2002. i 2014. godine, postavljalo u Europskom društvenom istraživanju (ESS) (ESS val 2016. nije obuhvatio Hrvatsku). Rezultati su predstavljeni u Prikazu 2 u nastavku.

Prikaz 2. Lezbijke i gej muškarci trebali bi biti slobodni živjeti svoje živote kako žele

Izvor: ESS 2002.-2014.

Gotovo polovica osoba ispitanih u Europskom društvenom istraživanju složila se s tvrdnjom da bi gej muškarci i lezbijke trebali biti slobodni živjeti svoje živote kako žele. Ovaj pozitivan stav potvrđuje i *Call It Hate* istraživanje obrađeno u ovom poglavlju. Podjela između onih koji se slažu i ne slažu se s vremenom prilično ustalila (od 45,30% u 2008. godini do 51,10% u 2004. godini).

U istraživanju *Call It Hate* postoji značajna rodna razlika u prihvaćanju gej muškaraca i lezbijki: više muškaraca (7%) nego žena (3%) se u potpunosti ne slaže s tim da bi gej muškarci i lezbijke trebali biti slobodni živjeti svoje živote kako žele. Kad je riječ o dobi ispitanih osoba, među ispitanicama ima između 35 i 44 godine manje je onih koje se u potpunosti ne slažu s tvrdnjom da bi gay muškarci i lezbijke trebali biti slobodni živjeti svoje živote kako žele nego u drugim dobnim skupinama.

1.3.2 Kako biste se osjećali da vam je susjed_a LGBT osoba?

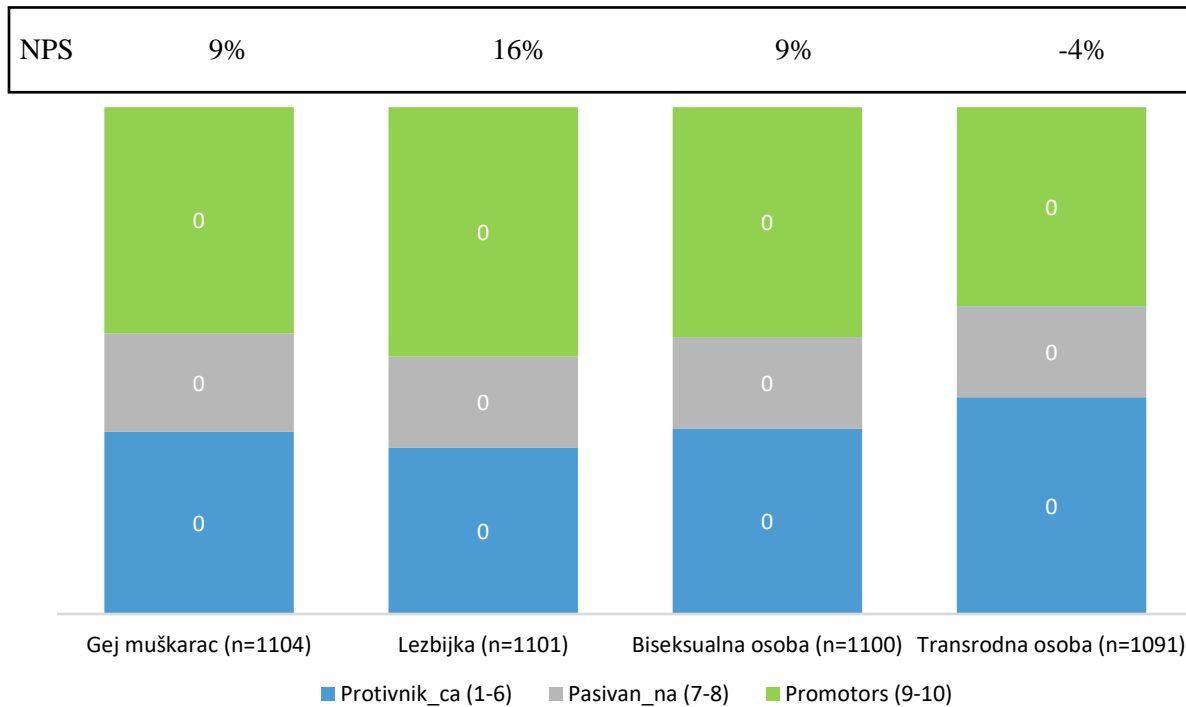
Manje od polovice ispitanih osoba bi bez problema prihvatilo lezbijku, gej muškarca, biseksualnu osobu ili transrodnu osobu kao susjeda_u. Za potonje je najmanje vjerojatno da će biti prihvaćene (39%) u usporedbi s, primjerice, lezbijkama (49%). Transrodne osobe su jedina skupina koja je vrlo neprihvaćena. Pokazalo se da su muškarci nešto manje tolerantni od žena na prisutnost LGBT osoba u susjedstvu.

Istraživanje je uključivalo i pitanje o socijalnoj distanci. Ispitane osobe su zamoljene da na skali od nula do deset ocjene kako bi se osjećale da imaju lezbijku, gej muškarca, biseksualnu ili transrodnu osobu kao susjeda_u pri čemu nula znači „potpuno neugodno“ i deset „potpuno ugodno“. Rezultati su predstavljeni na Prikazu 3 u nastavku. Ovisno o danim odgovorima, ispitane osobe podijeljene su u tri skupine:

- Promotori_ce (9-10): entuzijastične osobe koje mogu promicati poželjne stavove u svom okruženju
- Pasivne (7-8): zadovoljne, ali ne-entuzijastične osobe koje su podložne promjeni
- Protivnici_e (1-6): ispitane osobe koje su podložne negativnom usmenom prenošenju.¹

¹ Vidjeti detalje metodologije u Dodatku.

Prikaz 3. Kako biste se osjećali da vam je susjed_a LGBT osoba?

Izvor: Call It Hate.

Ispitane osobe najbolje bi se osjećale s lezbijkama kao susjedama (49%), zatim s gej muškarcima i biseksualnim osobama (45%). U usporedbi s tim skupinama, niži udio promotora_ica zabilježen je za transrodne osobe (39%). Distribucija protivnika_ca bila je slična distribuciji promotora_ica. Najveći udio protivnika_ca zabilježen je za transrodne osobe (43%). One su ujedno bile jedina skupina s većim postotkom protivnika_ca od promotora_ica. Najniži udio protivnika_ca zabilježen je za lezbijke (33%). Oko 20% ispitanih osoba bilo je neutralno i podložno promijeni mišljenja.

Za sve ove skupine izračunat je NPS Index (Promotori_ce – Protivnici_e)². Rezultati su predstavljeni na Prikazu 4 i sugeriraju da o gej muškarcima (9%), lezbijkama (16%) i biseksualnim osobama (9%) kao susjedima_ama postoji nešto pozitivnija slika. Samo su transrodne osobe (NPS = -4%) više neprihvaćene nego prihvaćene kao susjedi_e.

S obzirom na demografske varijable, rod ispitanih osoba pokazao se značajnim. Za muškarce je manje vjerojatno da će se osjećati ugodno s lezbijkama, gej muškarcima, biseksualnim ili transrodnim osobama kao susjedima/susjedama nego za žene. Razlika je najveća kad se pitanje odnosi na gej muškarce

² Vidjeti detalje metodologije u Dodatku.

(promotori_ce: muškarci = 33%, žene = 56%), a najmanja za lezbijke (promotori_ce: muškarci = 44%, žene = 54%). NPS indeks za transrodne osobe kod muškaraca iznosi 19% (kod žena je 12%), što znači da imaju negativnu, a ne blago pozitivnu sliku transrodne osobe kao susjeda_e.

1.4 Razine empatije za žrtve zločina iz mržnje

Ispitane osobe osjećaju više empatije prema žrtvama zločina ako su one lezbijke nego ako su gej muškarci ili transrodne osobe. Također je manje empatije kada su žrtve sudionic_e Povorke ponosa ili kada su napadnute u blizini bara dok su bile pod utjecajem alkohola, nego kada su, primjerice, napadnute tokom kupnje. Razina empatije najniža je za gej par pod utjecajem alkohola koji je fizički napadnut u blizini bara.

Sljedeća skupina pitanja usmjerena je na mjerenje razine empatije ispitanih osoba prema osobama koje su doživjele zločin u različitim scenarijima. Ispitane osobe bile su podijeljene u tri skupine (rute) te je svaka skupina dobila nekoliko scenarija koji se odnose na gej muškarce, lezbijke ili transrodne osobe.³ Ispitane osobe zamoljene su da kažu koliko empatije osjećaju prema žrtvi u određenom scenariju, koristeći skalu od nula do deset, gdje nula znači "uopće nema empatije", a deset znači "potpuna empatija" prema žrtvi. Uključeni su bili sljedeći scenariji:

- [gej par / lezbijki par / transrodna osoba] fizički napadnuti na ulici
- [gej par / lezbijki par / transrodna osoba] fizički napadnuti tokom kupnje
- [gej par / lezbijki par / transrodna osoba] pod utjecajem alkohola fizički napadnuti u blizini bara
- [gej par / lezbijki par / transrodna osoba] koje su prilikom sudjelovanja u Povorci ponosa u Belgiji fizički napali protuprosvjednici_ce
- [gej par / lezbijki par / transrodna osoba] koje je fizički napao potpuni stranac
- [gej par / lezbijki par / transrodna osoba] koje je, u vašem susjedstvu, fizički napao član njihove obitelji
- [gej par / lezbijki par / transrodna osoba] koje je fizički napala skupina članova izrazito desne ekstremističke organizacije.

³ Istraživački tim odlučio je iz ovog sljedećeg pitanja izostaviti biseksualne osobe, očekujući da ispitane osobe neće razlikovati gej osobe i lezbijke od biseksualnih osoba.

Ispitane osobe u skupini pitanja vezanih za trans osobe dobile dodatni scenarij koji se odnosi na transrodnu_og seksualnu_og radnicu_ka koju_eg je fizički napao klijent. Pored toga, u skupini pitanja vezanih za lezbijske i gej muškarce postavljeno je dodatno pitanje o heteroseksualnom paru koji je fizički napadnut nakon što se na ulici držali za ruke. Potonje je korišteno kao referenca za sva ostala pitanja. Rezultati su predstavljeni u Tablici 1 u nastavku.

Tablica 1. Razine empatije za žrtve zločina iz mržnje

	Ukupno	Gej ruta	Lezbijska ruta	Transrod na ruta
Heteroseksualni par fizički napadnut na ulici	9.01	8.99	9.03	-
<i>[gej par / lezbijski par / transrodna osoba]</i> fizički napadnuti tokom kupnje	8.33	8.11	8.56	8.33
<i>[gej par / lezbijski par / transrodna osoba]</i> koje je fizički napala skupina članova izrazito desne ekstremističke organizacije	8.46	8.36	8.69	8.35
<i>[gej par / lezbijski par / transrodna osoba]</i> koje je fizički napao potpuni stranac	8.37	8.20	8.60	8.33
<i>[gej par / lezbijski par / transrodna osoba]</i> fizički napadnuti na ulici	8.19	7.85	8.51	8.23
<i>[gej par / lezbijski par / transrodna osoba]</i> koje je, u vašem susjedstvu, fizički napao član njihove obitelji	8.39	8.16	8.58	8.43

[gej par / lezbijski par / transrodna osoba] koje su prilikom sudjelovanja u Povorci ponosa u Hrvatskoj fizički napali protuprosvjednici_ce	7.62	7.52	7.98	7.37
[gej par / lezbijski par / transrodna osoba] fizički napadnuti u blizini bara dok su bili pod utjecajem alkohola	7.31	7.25	7.61	7.08
Transrodna_i seksualni radnica_ik koju_eg je fizički napao klijent	8.14	-	-	8.14

B1. Ljudi mogu osjećati više ili manje empatije prema žrtvama zločina, ovisno o kontekstu u kojem se zločin događa. U kojoj mjeri osjećate empatiju prema ljudima koji dožive zločin u svakoj od sljedećih situacija? Molim da odgovorite na skali, pri čemu 0 znači da uopće ne osjećate simpatiju prema osobi nad kojom je zločin počinjen, a 10 znači da osjećate potpunu simpatiju prema toj osobi. Izvor: Call It Hate.

Referentni slučaj (heteroseksualni par napadnut na ulici) dobio je najveću prosječnu empatiju (prosjeak = 9,01). Usporedna izjava o paru gej muškaraca, lezbijki ili transrodnoj osobi napadnutih na ulici dobila je manje empatije (prosjeak: ukupno = 8,19; G = 7,85, L = 8,51, T = 8,23). Kada se uspoređuju razlike među LGT osobama, u svim scenarijima značajno je više empatije prema lezbijkama, a manje prema transrodnim osobama i gej muškarcima.

S obzirom na različite scenarije, ispitane osobe osjećaju znatno manje empatije prema lezbijkama, gej i transrodnim osobama kada su napadnute u blizini bara dok su bile pod utjecajem alkohola (ukupno prosjeak = 7,31) ili kada sudjeluju u Povorci ponosa (7,62) u usporedbi s gotovo svakim drugim scenarijem za svaku rutu. Konačno, postoji značajna razlika u razini empatije prema gej muškarcu koji sudjeluje u Povorci ponosa (srednja gej ruta = 7,52) i prema referentnom slučaju heteroseksualnog para koji se drži za ruke na ulici (srednja gej ruta = 8,99).

1.5 Reakcije na zločine iz mržnje

Vjerojatnost da će ispitane osobe intervenirati u ime žrtava u slučaju fizičkog napada na ulici povećava se ako je žrtva osoba s invaliditetom. Sudionici_e izražavaju nižu spremnost reagiranja

kada je napadnuta LGB osoba. Vjerojatnost intervencije najmanja je kada žrtva dolazi iz etničke manjine.

Sljedeći se dio pitanja odnosio na svjedočenje zločinu. Ispitane osobe podijeljene su u tri skupine i zamoljene da na skali od nula do deset (nula znači "vrlo je vjerojatno da neće intervenirati", a deset znači "vrlo je vjerojatnost da će intervenirati") ocijene kolika je vjerojatnost da će intervenirati ako vide lezbijku, gej muškarca ili trans osobu koju stranac nagurava i udara na ulici. Pored toga, sve ispitane osobe su upitane o vjerojatnosti intervencije u slučajevima napada na pripadnik_ce drugih skupina koji su podložni_e zločinima iz mržnje, tj. na osobu s invaliditetom, tamnoputu osobu i pripadnika_cu etničke manjine (u Hrvatskoj je to bio_la muškarac ili žena romskog podrijetla). Svi_e ispitanici_e su također uključivali_e referentnu kategoriju "netko". Rezultati su prikazani u nastavku u Tablici 2.

Tablica 2. Reakcije na zločine iz mržnje

	Ukupno	Gej	Lezbijka	Transrodna osoba
Netko	7.61	7.84	7.58	7.40
Osoba s invaliditetom	8.84	9.10	8.82	8.61
Gej / lezbijka / transrodna osoba	7.41	7.51	7.57	7.16
Tamnoputa osoba	7.90	8.20	7.77	7.74
Osoba romskog podrijetla	7.10	7.32	7.05	6.94

CI. Osobe koje svjedoče zločinu mogu ili ne moraju intervenirati, ovisno o okolnostima. Kolika je vjerojatnost da će ljudi poput vas intervenirati (bilo posredno, primjerice, pozivanjem policije ili izravno osobno intervenirajući) u sljedećim situacijama? Molim vas da odgovorite pomoću skale, gdje 0 znači da postoji velika vjerojatnost da ćete intervenirati, a 10 znači da postoji velika vjerojatnost da nećete intervenirati. Izvor: Call It Hate.

U slučaju referentne kategorije, gotovo polovica ispitanih osoba vjerojatno bi intervenirala da stranac nekoga nagurava i udari na ulici (gornja dva okvira = 47 posto, ukupno prosječno = 7,61). Značajnija je vjerojatnost da će ljudi intervenirati ako je žrtva osoba s invaliditetom (gornja dva okvira = 74 posto, prosjek = 8,84). Što se tiče reakcija na zločine protiv LGBT osoba, vjerojatnije je da će ljudi intervenirati u slučaju lezbijki (gornja dva okvira = 50 posto, prosjek = 7,57) nego ako je žrtva gej muškarac (gornja dva okvira = 44 posto, prosjek = 7,51) ili transrodna osoba (gornja dva okvira = 45 posto, prosjek = 7,16).

1.6 Stavovi o zločinu iz mržnje

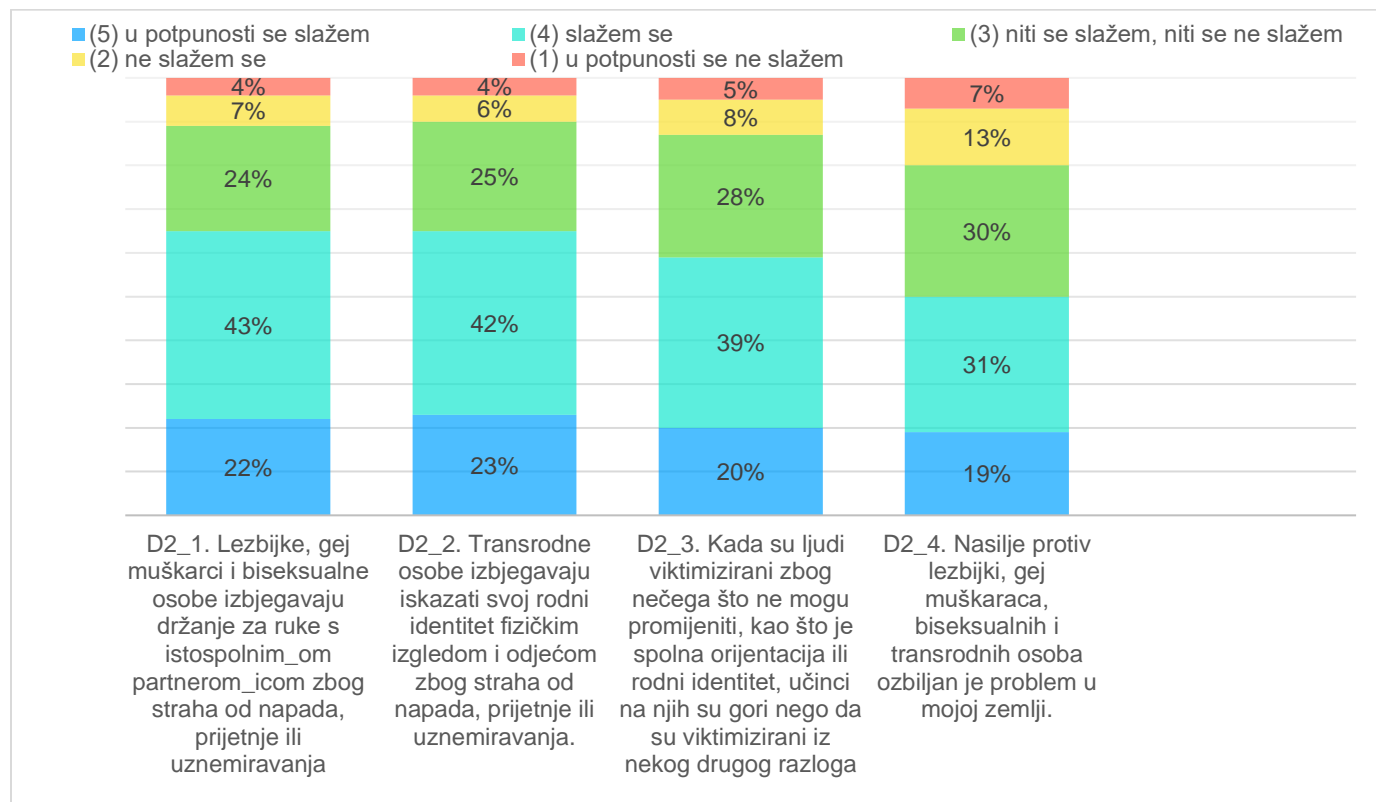
Više od polovice ispitanih osoba svjesno je da neke LGBT osobe prilagodavaju svoje ponašanje ili izgled kako bi izbjegle viktimizaciju. Polovica ispitanih osoba slaže se da je nasilje protiv LGBT osoba ozbiljan problem u Hrvatskoj, a skoro tri od pet se slaže da su učinci zločina iz mržnje gori od učinaka zločina počinjenih iz drugog razloga. Ispitane osobe podržavaju strože kažnjavanje svih vrsta zločina, ali ne specifično zločina iz mržnje.

1.6.1 Percepcija posljedica zločina iz mržnje

Drugi blok pitanja odnosio se na percepciju utjecaja zločina iz mržnje na žrtve. Sve ispitanе osobe upitane su slažu li se ili ne slažu s četiri tvrdnje. Koristila se skala s 5 točaka: u potpunosti se slažem (5), slažem se (4), niti se slažem, niti se ne slažem (3), ne slažem se (2) i u potpunosti se ne slažem (1).

Dva su se pitanja odnosila na strah od zločina iz mržnje koji može dovesti do toga da LGBT osobe promijene svoje ponašanje. S obzirom na spolnu orijentaciju, ispitanе osobe su upitane slažu li se da lezbijke, gej muškarci i biseksualne osobe izbjegavaju držanje za ruke s istospolnim_om partnerom_icom zbog straha od napada, prijatnje ili uznemiravanja. S obzirom na rodni identitet, ispitanе osobe su upitane slažu li se da transrodne osobe izbjegavaju iskazati svoj rodni identitet fizičkim izgledom i odjećom zbog straha od napada, prijatnje ili uznemiravanja. Rezultati su predstavljeni na Prikazu 5 u nastavku.

Prikaz 5. Mišljenja o strahu od zločina iz mržnje za LGBT osobe.

Izvor: Call It Hate.

Više od tri od pet ispitanih osoba složilo se da lezbijke, gej muškarci i biseksualne osobe izbjegavaju javno pokazivanje ljubavi (držanje za ruke u javnosti) s istospolnim_om partnerom_icom, zbog straha od napada, prijetnje ili uznemiravanja (gornja dva okvira: LGB = 65%; M = 3,72), a oko 11% se nije složilo (donja dva polja). Obrazac je bio sličan za transrodne osobe: 65% ispitanih osoba složilo se da transrodne osobe izbjegavaju izražavati rodni identitet kroz fizički izgled i odjeću zbog straha od napada, prijetnje ili uznemiravanja (gornja dva okvira; M = 3,75). Samo jedna od deset osoba je rekla da to nije slučaj.

Gotovo tri od pet ispitanih osoba složilo se da kada su ljudi viktimizirani zbog nečega što ne mogu promijeniti (npr. spolna orijentacija ili rodni identitet), učinci na njih su gori nego da su viktimizirani iz nekog drugog razloga (gornja dva okvira = 59 posto, M = 3,61). Svaka deseta osoba (donja dva polja = 13%) ne slaže se s ovom tvrdnjom.

Posljednje pitanje u ovoj skupini odnosilo se na razmjere zločina iz mržnje protiv LGBT osoba. Ispitane osobe su upitane slažu li se s tvrdnjom da je nasilje prema lezbijkama, gej muškarcima,

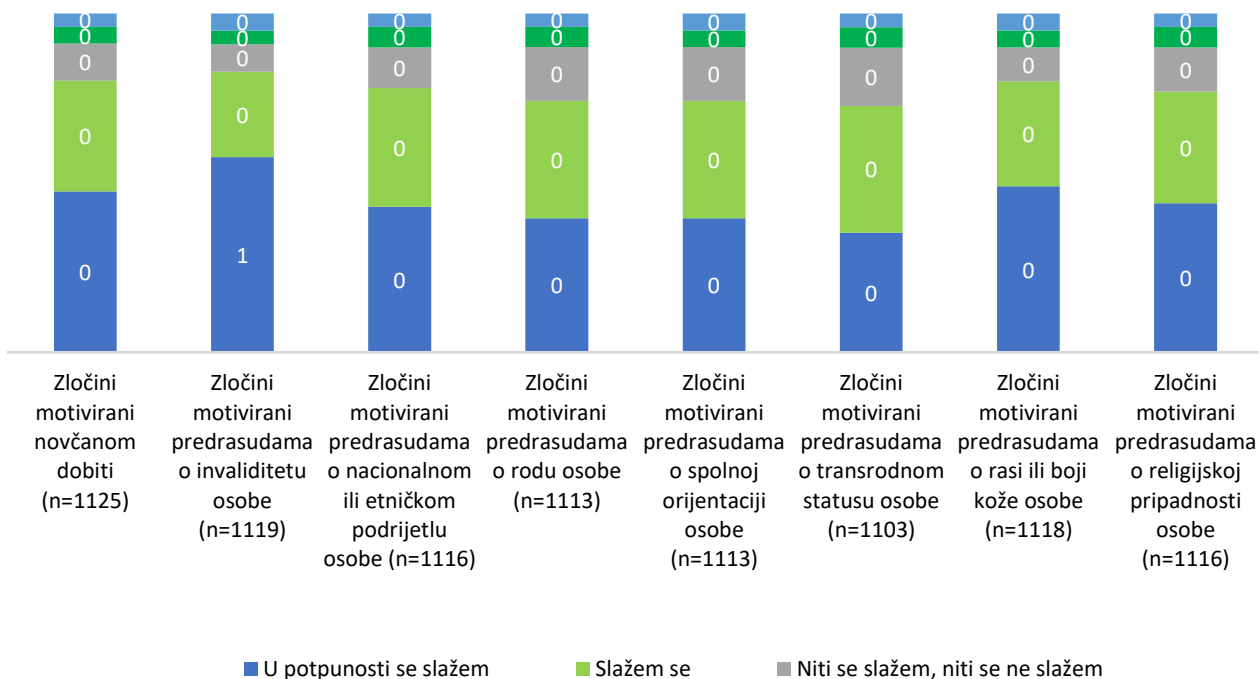
biseksualnim i transrodnim osobama ozbiljan problem u Hrvatskoj. Polovica ispitanih osoba složilo se ili se u potpunosti složilo s tom tvrdnjom, a 20% njih se složilo (M = 3,41).

1.6.2 Kažnjavanje zločina iz mržnje

U sljedećem bloku pitanja ispitane osobe su upitane slažu li se ili se ne slažu da se neki zločini trebaju strože kažnjavati, ovisno o motivaciji za zločin. Dakle, treba li osoba koja je osuđena dobiti višu kaznu kada je zločin motiviran predrasudama o spolnoj orijentaciji osobe, njenom transrodnom statusu, vjeri, rasi ili boji kože, invaliditetu, nacionalnom ili etničkom podrijetlu ili rodu. Kao referentni slučaj korišten je uobičajeni zločin motiviran novčanom dobiti (npr. pljačka, džeparenje). Rezultati su predstavljeni u nastavku u Prikazu 6.

Prikaz 6. Mišljenja trebaju li se različitim tipovima zločina pripisivati strože kazne

M	4.00	3.93	4.15	4.05	4.14	4.27	4.08	4.01
---	------	------	------	------	------	------	------	------

D3. Neki se zločini trebaju strože kažnjavati, ovisno o motivaciji za zločin. Recite u kojoj se mjeri slažete ili ne slažete da bi svaka od sljedećih vrsta zločina trebala povlačiti strožu kaznu za osuđenu osobu. Izvor: Call It Hate

Više od tri od četiri ispitane osobe slažu se da bi sve vrste zločina trebale nositi višu kaznu, uključujući referentni slučaj zločina motiviranog financijskom dobiti (gornja dva okvira = 81%). Nešto više ispitanih osoba složilo se da zločini motivirani predrasudama prema invaliditetu osobe (gornja dva okvira = 82 posto) trebaju strože kažnjavati nego financijski zločini, ali razlike nisu značajne u odnosu na druge zločine iz mržnje. Najmanje podrške bilo je za to da se zločine motivirane predrasudama o nečijem transrodnom statusu treba dobiti višu kaznu (gornja dva okvira: 72%). Promatrajući sve vrste zločina i referentni slučaj, podršku strožem kažnjavanju općenito možemo očekivati prije nego specifičnu podršku strožem kažnjavanju zločina iz mržnje.

1.7 Zaključak

Iako više od 60% ispitanih osoba iz Hrvatske podržava pravo LGBT osoba na vlastiti život kakav žele, manje od polovice ispitanih osoba bi bez problema prihvatilo lezbijku, gej muškarca, biseksualnu ili transrodnu osobu kao svog susjeda_u. Usporedba dviju tvrdnji mijenja perspektivu i percepciju blizine LGBT osoba. Položaj transrodnih osoba posebno je težak, one su najmanje prihvaćene kao susjedi_e. Buduća istraživanja trebala bi razmotriti jesu li ispitane osobe svjesne LGBT osoba u svojim bližim društvenim krugovima. Rezultati o individualnim karakteristikama ispitanih osoba koje imaju pozitivniji stav i manju socijalnu distancu prema LGBT osobama odgovaraju nalazima iz prethodnog istraživanja (Herek 2003.). U skladu s prethodnim istraživanjima, *Call It Hate* potvrđuje da su to osobe koje se uglavnom identificiraju kao žene, kao i osobe koje imaju više obrazovanje i prebivaju u urbanim sredinama. Pored toga, ispitane osobe u dobi između 25 i 34 godine nasilje protiv LGBT osoba doživljavaju ozbiljnijim problemom nego osobe iz ostalih dobnih skupina. One se također u potpunosti slažu s postojanjem negativnih posljedica zločina iz mržnje, primjerice LGB osobe u javnosti izbjegavaju držanje za ruke s istospolnim_om partneriom_icom.

Percepcija konteksta zločina važna je kada je riječ o emocionalnoj reakciji svjedoka_inja. Ispitane osobe osjećaju više empatije prema žrtvama zločina ako su one lezbijke nego ako su gej muškarci ili transrodne osobe. Također je manje empatije kada žrtve sudjeluju u Povorci ponosa ili kada su napadnute u blizini bara dok su bile pod utjecajem alkohola. Razina empatije najniža je za gej par pod utjecajem alkohola koji je fizički napadnut u blizini bara. Zbog navedenog bi se prilikom osmišljavanja društvenih kampanja trebalo uzeti u obzir pitanje kako povećati spremnost za reagiranje, posebno u najosjetljivijim kontekstima.

Spremnost za djelovanje u ime žrtve (interveniranje kao svjedok_inja) čini se ovisi o percepciji snage/slabosti žrtve i počinitelja. Ispitane osobe iz Hrvatske vjerojatnije će stati u obranu osoba s

invaliditetom i žena - ove skupine se obično percipiraju kao slabije i potrebite (Fiske, Cuddy, Glick & Xu 2018).

Većina ispitanih osoba iz Hrvatske podržava strože kazne za sve vrste zločina, a ne samo zločine iz mržnje. Većina sudionika_ca se u potpunosti slaže sa strožim kažnjavanjem, osobito kad je žrtva osoba s invaliditetom. Čini se da ovo, slično kao i kod empatije, povezano s percepcijom sposobnosti samoobrane.

Općenito vrijedi zapamtiti da se u istraživanjima koja pokrivaju slične teme kao i *Call It Hate* odvojeno ispituje percepcija gej muškaraca, lezbijki, biseksualnih osoba i transrodnih osoba. Odvajanje različitih identitetskih skupina koje čine LGBT zajednicu omogućilo nam je da vidimo različite odnose koje osobe imaju prema svakoj pojedinoj skupini, što ne bi bilo moguće da se koristila zajednička kategorija za LGBT osobe. Rezultati su pokazali, primjerice, da postoji niža socijalna distanca prema lezbijkama, ali veća prema transrodnim osobama. Korištenjem ovih opažanja možemo se uspješnije fokusirati na probleme s kojima se susreću pojedine skupine unutar LGBT zajednice.

1.8 Preporuke

Vlada Republike Hrvatske treba:

- Usvojiti i provesti sveobuhvatni pravni okvir i politike o pravima žrtava zločina, u skladu s Direktivom za zaštitu žrtava kaznenih djela (Europski parlament i Vijeće Europske unije 2012.), čije je razdoblje prenošenja završeno u 2015. godini. Takvi bi okviri trebali uzeti u obzir individualne osobine žrtve, kao što su spolna orijentacija ili rodni identitet, kao i vrstu ili prirodu i okolnosti zločina, poput toga radi li se o zločinu iz mržnje.
- Prepoznati LGBT nevladine organizacije kao partnere_ice u procesu podizanja svijesti o pravima LGBT osoba i promicanja tolerancije i prihvaćanja u društvu.
- Razviti kampanje za podizanje svijesti o diskriminaciji, nasilju i zločinu iz mržnje, s posebnim naglaskom na ulogu svjedoka_inje, usmjerene prema općoj populaciji.
- Razviti kampanje za podizanje svijesti o prijavljivanju diskriminacije, nasilja i zločina iz mržnje usmjerene prema LGBT zajednici.
- Razviti i provesti obuku za stručnjake_inje koji_e rade s LGBT žrtvama zločina iz mržnje.
- Redovito provoditi istraživanja o društvenom položaju LGBT osoba u Hrvatskoj, uključujući pitanja o iskustvima diskriminacije, govora mržnje i nasilja.

- Učiniti nacionalne statistike o zločinima iz mržnje počinjenim protiv LGBT osoba javno dostupnima i obrađenima tako da jasno pokazuju osnovu zločina iz mržnje, kao i mjesto, spol i dob počinitelja.
- Podržati inicijative koje omogućuju LGBT osobama da same zagovaraju sebe umjesto da se govori u njihovo ime.

Literatura

- Amnesty International. 2016. The state of the world's human rights 2015/16, Preuzeto s: <https://www.amnesty.org/en/documents/po10/25522016/en/>
- Europska komisija protiv rasizma i nesnošljivosti (ECRI) Vijeća Europe, Izvješće ECRI-a o Hrvatskoj (peti ciklus praćenja): usvojeno 21. ožujka 2018., objavljeno 15. svibnja 2018, Preuzeto s: <https://rm.coe.int/fifth-report-on-croatia-croatian-translation-/16808b57c0>
- Criminal Code, Official Gazette No. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, (2013), Preuzeto s: <https://zakon.hr/z/98/Kazneni-zakon>.
- Kazneni zakon, Narodne novine br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, Preuzeto s: <https://zakon.hr/z/98/Kazneni-zakon>.
- European Social Survey. 2016. Norwegian Centre for Research Data, Preuzeto s: <http://nesstar.ess.nsd.uib.no/webview/>.
- Fiske, S. T., Cuddy, A. J., Glick, P., & Xu, J. 2018. A model of (often mixed) stereotype content: Competence and warmth respectively follow from perceived status and competition (2002). U *Social cognition* (str. 171-222). Routledge.
- FRA. 2012. Survey on fundamental rights of lesbian, gay, bisexual and transgender people in EU, Preuzeto s: <https://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps/survey-fundamental-rights-lesbian-gay-bisexual-and>
- Herek, G. M. 2003. The psychology of sexual prejudice. In L. D. Garnets & C. C. Kimmel (Ur.), *Psychological perspectives on lesbian, gay and bisexual experiences* (str. 157-164). New York: Columbia University Press.
- ILGA-Europe. 2018. Annual Review of the Human Rights Situation of Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex People in Europe. Preuzeto s: <https://rainbow-europe.org/#8624/0/0>.
- Kamenov, Ž, Jelić, M., Huić, A. 2014. Problems and challenges of sexual minorities in Croatia. Zagreb: University of Zagreb. Faculty of Philosophy in Zagreb, Department of Psychology.
- Kamenov, Ž., Jelić, M., Huić, A. 2014. Problemi i izazovi seksualnih manjina u Hrvatskoj. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet u Zagrebu, Odsjek za psihologiju, Preuzeto s: <http://psihologija.ffzg.unizg.hr/uploads/d2/b6/d2b61f3d0e0e5a94c2f3e2615f09b57d/problemi-i-izazovi-seksualnih-manjina-u-hrvatskoj.pdf>
- LGBT Hate Crime EU. 2018. Call It Hate *Call It Hate*: Raising awareness of anti-LGBT hate crime, Preuzeto s: http://www.lgbthatecrime.eu/project/project_cih.
- Milković, M. 2013. Brutalna stvarnost: Istraživanje o nasilju, diskriminaciji i zločinu iz mržnje protiv LGBTIQ osoba u Republici Hrvatskoj, Zagreb, Zagreb Pride, Preuzeto s: <http://www.zagreb->

pride.net/hr/brutalna-stvarnost-istrazivanje-o-nasilju-diskriminaciji-i-zlocinu-iz-mrznje-protiv-lgbtq-osoba-u-republici-hrvatskoj/

ODIHR. n.d. OSCE Annual Hate Crime Reporting. Warsaw: ODIHR.

Izvešće Pučke pravobraniteljice Republike Hrvatske za 2016. godinu, Preuzeto s:

<http://ombudsman.hr/hr/component/jdownloads/send/76-izvjesca-2016/849-izvjesce-pucke-pravobraniteljice-za-2016-godinu>.

UNHCR, 2017b, January, Europe's Refugee Situation Response Update #34.

Zagreb Pride, 2018. Praćenje implementacije Preporuke CM/Rec(2010)5 Odbora ministara/ministrica državama članicama o mjerama za suzbijanje diskriminacije na osnovi spolne orijentacije ili rodnog identiteta

